

Сергій ГУДКОВСЬКИЙ

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ РЕГУЛЯТОРНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПЛАТІЖНИМИ ЗОБОВ'ЯЗАННЯМИ

Визначено основні завдання інформаційного забезпечення процесів розвитку підприємств в умовах економічної нестабільності. Проаналізована система організаційних елементів та заходів інформаційної підтримки в управлінні податковим процесом.

Економіка України переживає сьогодні важкі часи: змінюється зовнішнє середовище, діють конкурентні впливи ринку, не вистачає коштів на оновлення продукції і виробничої бази. В таких умовах стратегія розвитку для більшості підприємств має лише футуристичне значення. Тоді як для практичних завдань забезпечення ефективної діяльності підприємства, оперативні й ефективні рішення є продуктом реальної необхідності. Багатофакторні і постійні ринкові впливи на підприємство примушують його керівництво діяти в "рефлексивному режимі" і приділяти значну увагу прогнозуванню своєї діяльності, зокрема за обігом та виконанням зобов'язань, використовуючи фінансові інструменти.

Інформація щодо діяльності суб'єкта господарювання формується з метою прийняття певних управлінських рішень, які належним чином впливають як на його економічний стан, виробничу потужність, так і на окремі економічні сегменти та фінансові складові господарського процесу. Ефективне використання такої інформації надає можливість керівництву позитивно впливати на загальну економіку підприємства, особливо за умови виникнення конфліктної

ситуації між учасниками економічних відносин. Економічна конфліктність має високий рівень в фінансовому секторі економічної роботи підприємства, що призводить до додаткових нарахувань та збитків.

Знання формуються в доступному інформаційному просторі і становлять базу для ефективного управління. Неякісна інформація призводить до прорахунків, збоїв, втрат і, в кінцевому разі, до зменшення конкурентоспроможності підприємства. Це підтверджує практика існуючих економічних факторів, наукова аналітика кризових явищ, характер незавершених реформ.

Значний вклад у вирішення проблем економічної інформації і створення сучасного інформаційного забезпечення ведення бізнесу і комерції зробили видатні вчені Х. Андерсон, П. Верченко, К. Друрі, Р. Ентоні, Д. Колдуелл, Я. Наконечний, Б. Нідлз, А. Сігал, Т. Скоун, К. Уорд, Дж. Фостер, Д. Хан, Дж. Шанк, Дж. Шим,

Тема інформаційного забезпечення та його вплив на якість виконання власних зобов'язань за рахунок існуючих фінансових ресурсів є актуальною, оскільки фінансовий стан промислових підприємств вкрай незадовільний.

Метою дослідження є обґрунтування умов для забезпечення ефективного розвитку господарської діяльності за рахунок якісного виконання податкових зобов'язань.

Економічні процеси та "нестандартні" ситуації в діяльності підприємств, особливо ті, що пов'язані з обігом ресурсів та виконанням зобов'язань, знаходять своє відображення в інформації. Інформація, по суті, є тією нематеріальною базою управління підприємством, яка впливає як на процес прийняття рішень, так і на поточну господарську діяльність підприємства. Існує вона в структурі організаційної системи, від якості якої залежить реалізація економічних процесів і кінцеві результати діяльності. Одним з елементів економічного процесу на підприємстві є податкова діяльність як фінансова складова. Головною складовою податкової діяльності суб'єктів господарювання є виконання податкових зобов'язань за рахунок коштів підприємства, не порушуючи норми діючого законодавства. Це питання має важливе значення в загальній системі господарських відносин, які нерідко набувають характер економічного конфлікту. Зобов'язання як поняття в системі економічних відносин характеризує взаємодію між учасниками скоординованого економічного процесу [1].

Складний характер взаємодії в господарській діяльності нерідко проявляється

в ситуаціях, коли зобов'язання виконують несвоєчасно, неякісно, не повною мірою, або не виконують зовсім. В таких випадках виникають відповідні економічні конфлікти. Прикладом цього можуть бути дослідження більше сотні висновків незалежної економічної експертизи по Харківській області, що виконані в системі судової експертизи. За їх результатами встановлено, що частка економічних конфліктів із податкових питань досить значна (табл. 1).

Факти неякісного виконання податкових зобов'язань або умисного здійснення правопорушень безпосередньо пов'язані з умовами, які створюють правові відносини між учасниками економічних відносин, зокрема господарського характеру. Здійснюючи фінансово-господарську діяльність, підприємство має відповідні зобов'язання перед замовниками, постачальниками, учасниками, бюджетами та державними цільовими фондами.

Господарськими визнаються зобов'язання, що виникають між суб'єктом господарювання та іншим учасником економічних відносин, коли один суб'єкт зобов'язаний здійснювати певну дію господарського чи управлінсько-господарського характеру на користь іншого суб'єкта (виконати роботу, передати майно, сплатити гроші, надати інформацію тощо), або

Таблиця 1

Кількість проведених економічних експертиз за видами розглянутих матеріалів з 2007 р. по 2012 р.

Роки	Всього	Податкові		Господарські		Збиткові	
		кількість	відсоток	кількість	відсоток	кількість	відсоток
2007	158	85	54%	35	22%	38	24%
2008	189	97	51%	40	21%	52	28%
2009	193	104	54%	8	4%	52	28%
2010	137	67	49%	1	1%	69	50%
2011	147	41	28%	4	3%	102	69%
2012	140	32	23%	2	1%	106	76%

утриматися від певних дій, а інший суб'єкт (наприклад, дебітор) має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку [2]. Основним видом господарських зобов'язань є організаційно-господарські. Це зобов'язання, що виникають у процесі управління господарською діяльністю між суб'єктом господарювання та суб'єктом організаційно-господарських повноважень. Зобов'язана сторона повинна здійснити на користь другої сторони певну управлінсько-господарську (організаційну) дію. Особливий підхід в дослідженні питання, пов'язаного з зобов'язаннями підприємства, формується в системі фінансових знань. Договірними відносинами між суб'єктами господарювання та державою з виконання податкових зобов'язань є нормативно-правові акти, які регламентують порядок їх сплати платниками податків. Для кожного податкового платежу встановлені граничні терміни сплати податкового зобов'язання. Проте, підприємство має право самостійно вирішувати, коли і скільки сплачувати податкових зобов'язань, не порушуючи такі граничні терміни. Своєчасність і правильність виконання підприємством своїх податкових зобов'язань вказує на ефективність використання грошових коштів.

Якість виконання зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами характеризує рівень інформаційної бази, яку слід використовувати в загальній системі управління за такими складовими, як спостереження, планування, облік та контроль. Зобов'язання фінансового характеру, в т. ч. податкові, – це фінансові відносини, що поширюють сутність економічних відносин між суб'єктами, які пов'язані з формуванням, розподілом і використанням грошових коштів з метою забезпечення фінансово-господарської діяльності підприємства [3].

Фінансові зобов'язання мають свою специфіку на промислових підприємствах, де виробничий цикл товару нерідко обчислюється кількома роками, тому виробництво машин та обладнання не можна швидко згорнути або запустити нове. На кожному етапі виробництва для здійснення господарської діяльності підприємство отримує необхідні кошти від замовників у вигляді авансових платежів або кінцевої сплати, які і є інструментом виконання фінансових зобов'язань.

Фінансові зобов'язання мають свою класифікацію залежно від терміну їх виконання. Поточне, як і довгострокове зобов'язання, визнається, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення [4]. Але, на відміну від довгострокового, термін погашення поточного зобов'язання для промислових підприємств – до року або період, який дорівнює операційному циклу з дати балансу та впродовж звітного податкового періоду, що не перевищує календарний рік. Саме поточний характер мають податкові зобов'язання, які потребують в господарській діяльності особливої уваги з боку керівництва для своєчасного їх виконання.

Нерідко поточні короткострокові зобов'язання використовують для формування оборотних коштів підприємства [5], що є фінансовими ресурсами, які швидко перетворюються в процесі господарської діяльності. І у разі, коли промислове підприємство передбачає поповнення оборотних коштів лише за рахунок довгострокових зобов'язань дебіторів, воно ризикує не виконати вчасно свої зобов'язання фінансового характеру перед кредиторами, що є передумовою виникнення конфліктних ситуацій.

Інформаційне забезпечення управлінського процесу регулювання відносин щодо виконання зобов'язань можна показати за допомогою моделі (рис. 1).

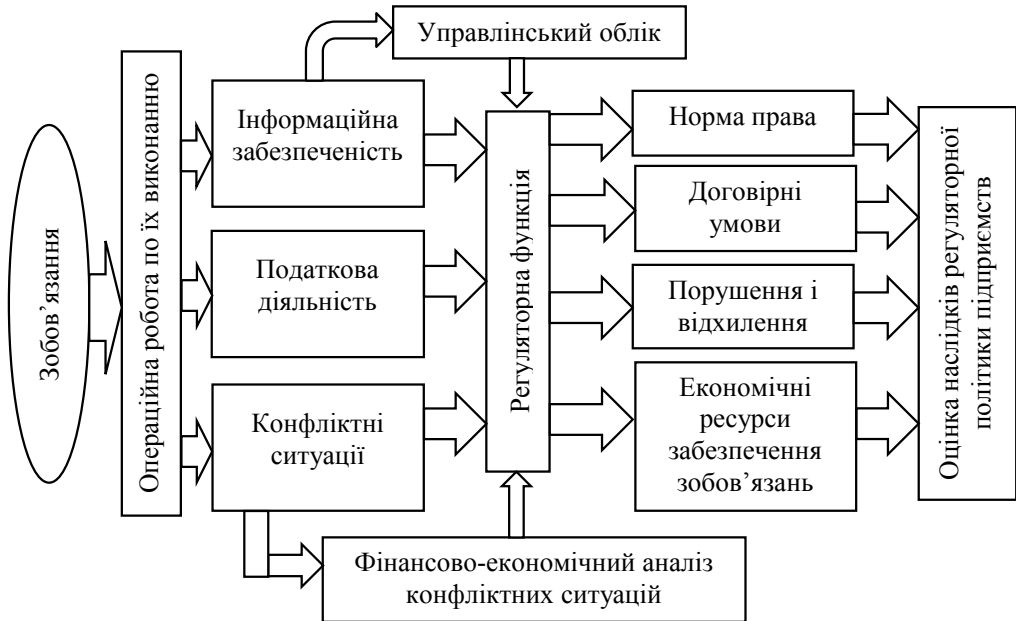

Рис. 1. Зв'язок основних блоків в інформаційному забезпеченні процесу виконання зобов'язань підприємств

У процесі господарської діяльності можуть виникати потенційні або непередбачувані зобов'язання. Останні, незважаючи на умовність, становлять одну з важливих категорій зобов'язань, оскільки впливають на результат діяльності та подальший розвиток підприємства [6]. Інформація про такий вид зобов'язання необхідна не лише управлінському персоналу підприємства, а й інвесторам, кредиторам і власникам. Непередбачені зобов'язання визнаються у разі, коли зобов'язання виникають унаслідок минулих подій, проте потребують ще підтвердження або не повною мірою виконуються критерії їх визнання. В процесі податкової діяльності непередбаченими зобов'язаннями, які виникають перед бюджетами та державним цільовим фондом, можуть бути штрафи, пеня, донарахування контролюючих органів за результатами контрольно-перевірочної роботи.

Системний підхід до вивчення ситуацій, які впливають на характер виконання по-

даткових зобов'язань, полягає в тому, щоб завдання формування регуляторного механізму управління такими зобов'язаннями вирішувати, застосовуючи організаційно-інформаційний механізм. Адже він впливає на якість виконання податкових зобов'язань та інших розрахунків в господарському процесі діяльності підприємства. Елементи організаційно-інформаційного підходу до управління податковим показано в табл. 2.

Наведені характеристики процесу податкової діяльності, та елементи системи інформаційної підтримки виконання податкових функцій не збігаються як взаємопов'язані структури. Причина в тому, що один різновид інформації (нормативні акти, дані податкового аналізу, стандарти підприємства) може бути використаний в різних організаційних задачах для варіантного позадачного закріплення окремих складових за напрямками, що можуть впливати на податкову діяльність підприємства.

Організаційно-інформаційний підхід до управління податковою діяльністю на підприємстві

	Організаційні елементи управління податковими процесам		Інформаційна підтримка
1	Планування податкових зобов'язань	1	Спеціальні режими оподаткування ПДВ
2	Порядок складання кошторисів		
3	Порядок обліку ОФ	2	Податкове кредитування
4	Нарахування сум амортизації	3	Податкова аналітика (потенціал, навантаження, борги)
5	Поточний і капітальний ремонт		
6	Особливості проведення операцій	4	Векселя
7	Визначення бази (об'єкту) оподаткування	5	Акциз
		6	Матеріали аудиту
8	Ставки	7	Земельний податок
9	Розрахунок податкових зобов'язань	8	Оподаткування операцій з ліквідації ОФ
10	Порядок складання звітів		
11	Порядок виправлення помилок	9	Дані управлінського обліку
12	Відповідальність за порушення законодавства	10	Нормативні акти
13	Страхування управлінських рішень	11	Положення
14	Особливості роботи в умовах податкових пільг	12	Система пільг
		13	Акти контролюючих органів
15	Оптимізація податкової системи	14	Стандарти підприємства
16	Відшкодування збитків	15	Економічні розрахунки
17	Відносини з державними (регіональними, місцевими) органами влади	16	Державні акти, стандарти, нормативи
		17	Податковий кодекс
18	Порядок вирішення конфліктів	18	Методичні матеріали
19	Зовнішній контроль і самоконтроль	19	Система показників нормативного навантаження

Інформація для контролю і коригування економічних процесів в управлінській системі розраховується на підставі наявних показників, коефіцієнтів, індексів. Серед показників є групи таких, що розраховані на зіставленні різних складових руху фінансових ресурсів, обсягу активів, визначення доходів, динаміки заборгованості, розміру і структури зобов'язань.

Що стосується взаємозв'язку між виконанням зобов'язань і рівнем податкового навантаження, то аналізу цих економічних показників недостатньо приділяється уваги. Кожний показник має свою аналітичну спря-

мованість для розкриття характеристики окремого економічного питання та відповідає таким оцінкам: задовільний або незадовільний фінансовий стан суб'єкта господарювання; як впливає відповідна ситуація на фінансову стійкість учасника економічних відносин. Необхідно також аналізувати взаємовплив окремих факторів з метою отримання відповідних висновків стосовно рентабельності та платоспроможності підприємства. Для регулювання процесу виконання податкових зобов'язань рекомендуємо використовувати показник податкового навантаження на підприємстві (табл. 3).

Таблиця 3

**Рівень податкового навантаження зі сплачених податкових платежів
щодо операційного доходу від реалізації продукції у 2008–2012 рр.
(група машинобудівних підприємств м. Харкова)**

Підприємства	2008	2009	2010	2011	2012
ПАТ "Турбоатом"	5,4%	5,1%	3,7%	2,9%	2,5%
ПАТ ХЗ "Точмедприлад"	5,7%	7,3%	9,7%	6,5%	9,7%
ПАТ "ХАРП"	4,7%	3,9%	3,3%	3,0%	2,7%
ПАТ "ФЕД"	0,8%	0,8%	0,5%	0,6%	0,9%

З даних табл. 3 видно, що рівень та динаміка податкового навантаження на різних підприємствах має характерні тенденції і потребу формування регуляторної політики самостійно, відповідно до особливості обігу грошових ресурсів та розміру і періодичності виникнення зобов'язань, в т.ч. податкових. Вплив на економічний процес господарської діяльності підприємства має також інформаційна підтримка та своєчасне прийняття управлінських рішень.

На основі вищезазначеного можемо зробити такі висновки. Структура інформаційного забезпечення регуляторної функції управління економічними складовими господарської діяльності розширює можливості аналітичної оцінки ситуації і забезпечує прийняття виважених рішень в управлінні економічними процесами на підприємстві.

Маючи інформацію та ефективно її використовуючи, керівництво може впливати на економічну діяльність суб'єкта господарювання шляхом прийняття відповідних управлінських рішень. Такий підхід також знизить відсоток конфліктних ситуацій господарського характеру. Своєчасно отримана інформація, зокрема щодо якості виконання зобов'язань та рівня податкового навантаження, є позитивним ресурсом для створення стабільного розвитку підприємства. Вона безпосередньо впливає на фінансово-господарське становище підприємства і є регулятором в процесі прийняття управлінських рішень.

Література

1. Величко В.В. Економіка підприємства: Навч. посіб. – Х.: ХНАМГ, 2010. – 169 с.
2. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18–22.
3. Воронова Л. К. Фінансове право України: Підручник. – К.: Прецедент: Моя книга, 2006. – 448 с.
4. Магістерська програма "Фінансовий менеджмент у сфері бізнесу": Навч.-метод. комплекс / Кер. авт. кол. А. М. Поддєрьогін; уклад. Н. Д. Бабяк, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк, Р. І. Заворотній та ін. – К.: КНЕУ, 2008. – 536 с.
5. Шегда А. В. Економіка підприємства: Навч. посіб. – К.: Знання, 2005. – 431 с.
6. Сафарова А. Т. Проблеми оцінки поточних зобов'язань у бухгалтерському обліку // Вісник НУЛП. – 2009. – № 577. – С. 515–521.